

ARMAND I SOFONIES

Francesc Adrià

Premi Ciutat d'Alcoi de Novel·la Isabel-Clara Simó

// l'eclectica //

El carro de Sofonies Sansano Maïques talla camins al ritme parsimoniós de l'haca, la Franceseta. Els dos havien abandonat una guerra vius; l'haca, flaca i nerviosa de tants avalots; l'humà, coix de per vida en quedar contrafet en una batalla de valons contra castellans. De resultes de la coixesa, a Sofonies li plogué una catterva de tasques menors: la intendència de la pólvora, s'hi negà; convertir-se en senyor de senyera,¹ ja no s'estilava, s'hi negà; abastir de menjar les línies frontereres, s'hi negà també. El desconsolava no sacrificar-se en primera línia. L'home començà a sentir-se bufó enmig d'un drama fins a l'extrem de qüestionar-se què feia un coix esplugant-se calamitats. En la tranquil·litat d'una ubicació nova d'entreguerres és on feu lliga amb l'haca que li assignaren. Cada dia que passava prenia més forma un pla de fugida amb ella. Es concretà en una deserció nocturna. Significava tornar a la terra on el pariren i per a l'animal, un camí nou, alleugerit, on tirar, arrossegar i pasturar lluny de les punyetes humanes, lluny de trabucades.

Dels traginers que canviaven el paisatge dellà del Xúquer n'hi havia un, només un, que enaltia el nou ofici nevater i era ell, Sofonies, convertit en traginer de neu. Mentre que cada arrier baixava neu amb ase, a Sofonies se li permetia fer-ho en carro. Una excepció excusada en la coixesa. Establert a Carcaixent, l'activitat progressiva de la seda a la Ribera del Xúquer afavoria l'abundor de diners i s'emparellava amb la producció de llana de zones com la Vall d'Albaida, el Comtat o l'Alcoià.

1. Abanderat de la tropa.

La Franceseta i Sofonies transitaven les primeres revoltes més intricades de Bixquert, una vall que s'obri entre la serra Grossa i la serra del Castell on la fortalesa de Xàtiva regala al visitant una torre centrada entre dos braços emmurallats que acaben en un castell cadascun. Pel fet d'anar de buit, l'arrier s'havia relaxat tant que venia endormiscat i somiava que acaçava una dama. En els somnis ell no estava mai coix. Un crit inesperat trencà la fantasia. Sofonies es despertà i fruit d'una resposta instintiva, i malgrat la somnolència, premé fort els ramals. Quan aclimatà l'esguard als primers rajos de sol guaità el monjo que perseguia el jove encaputxat. Ja se li feu ben estrany fixar-se primer en el perseguidor que en el fugitiu, però l'envergadura del que vestia hàbit era digna d'atendre. A colp d'ull, calculà quants ous es devia engolir aquell monjo en una diada i, tants en devien ser, que li dificultaven caminar. Córrer córrer, que diguem, no ho aconseguia. Les urgències dels dos pintaven un lladronici recent? El menut regalava unes llambregades impossibles als colossals terrossos espargits de cap a cap d'una lloma. El monjo, cama ací, cama allà, enganxà un peu al primer esbarzer. Caigué de morros; si haguera caigut de genolls hauria paregut que parava a resar. La baquinada convertí la persecució en cosa del passat perquè no hi hagué més correrers.

Igual que l'arrier, els ulls emmelats de la Franceseta també contemplaren l'escena. L'animal alçà les orelles al cel i entre els dos apèndixs orelluts Sofonies veié passar el corredor, que isqué fet un furó de l'orella esquerra i acabà travessant el camp emboscant-se entre uns matolls.

L'arrier frenà el carro seguint el patró d'agilitat i experiència, baixà i apuntalà les descanses. Maniobrava fàcilment amb absència de càrrega. Despenjà el colleró de l'animal i l'arrimà a un marge. Abans de muntar la gropa brunyida retirà el seu collar de granisses cap a l'esquena i, demanant-li permís a la

cama coixa, pujà al cavall i s'hi encarà camps a través tallant en diagonal. Per a un antic i experimentat combatent a Flandes gens amant de les errades, tirar una llaçada imaginària per a capturar un enemic esmunyedís era tasca fàcil. L'avorriment dels arriers arriba a ser tan gran que cap d'ells renuncia a embrancar-se amb la primera cucala que passa.

Amb dos xerrics de galta, Sofonies aüixà l'haca a mig galop. El gest de l'animal canvià a millor, ho confirmaven les ondulacions de la crinera. Superaren mitja llegua de mal camí i, més encalmats, genet i muntura, accediren a una clariana entre llomes. La clariana s'obria desgastada de nord a sud i esbossava camps a punt de la sembra. El jove del sac no podia haver creuat la zona; un estol d'ocells grisos de la grandària dels sabocs s'esvalotà en aparéixer cavaller i haca. Sense estreps on estirar el cos per guaitar els contorns del sotabosc, el genet alentí la marxeta. Un silenci petrificat demanava descavalcar. Com que el ramatge impedia veure, lligà els ramals al primer cimal possible, clavà el genoll de la cama bona en terra i procurà enfilar l'ull arran de terra, entre matolls també, en espera de descobrir color humà, moviment. Un brunzir nou i dissonant s'emportà l'atenció: ginebres enllà tenia, d'esquena, a qui buscava. Una creu es resistia a quedar recta. Què maquinava? El jove feu sacsejades a la creu i quedà erta, després s'agenollà i repetí el brunzit estrany i desafinat que a espai deixava de vibrar als llavis i es tornava un so gutural.

—Germà meu, germà meu!

Amb el silenci desnerit que deixava la coixesa, el vell arribà xino-xano. D'una grapada, immobilitzà paraules i jove.

—Vinga, valent! Canta qui ets i acabem de seguida aquest esbravament!

L'home li afluijà la pressió a la boca perquè el jove parlara.

—No tinc nom, no tinc nom! —repetí amb dificultat.

El braç del traginer li premia la gola.

–I a qui li plores, redeina?

–Era germà i jo soc germà seu. Ell no tenia nom. No tenim nom...!

Passat i present es desordenaven en les pesades llàgrimes del jove.

–Què has furtat? –insistí el gran.

El xic tragué la mà per assenyalar la creu i afonà el cap recloent-se en la sonsònia. El vell no volgué saber més, coneixia la mort i sabia com s'entortolligava la fatalitat amb cada ésser viu. A quin sant havia de passar pena per una criatura angoixada? Inesperadament, l'haca penetrà en l'estranya estampa i s'acostà xafant les regnes. La llum del ponent ensenyorint-se en l'horitzó enrunava de roig, verd i blaus matiners, la lloma i també a ells dos, al mateix temps que rebotava en la suor de l'animal dotant-lo d'una lluentor mirífica. En la lentitud de l'alba al jove no se li acabaven les llàgrimes. Amb els peus desfeia el principi del cavalló. Intentava soltar-se.

–Per què has hagut de furta justament això?

–Ho fan els majors. Posen creus a qui mor. Un per un contenen que així es va al cel.

–Històries, caganiu! L'acabes de soterrar a l'altra banda del cel. A la terra! Si era persona roïna, gent que vesteix d'hàbit com el que t'acaçava, el soterraria cap per avall i lligat de mans perquè prenga direcció a l'infern si es desperta.

El jove sacsà el cos amb una força descomunal, però sense deslliurar-se. Sofonies guaità la pell pàl·lida.

–Tinc bastant món xafat i fas bé d'amagar-te davall de la caputxa. El sol pot fer estralls en la teua pell –fou l'última asseveració.

El jove callà com una tomba, com molest pel que li acabava de dir. L'haca guaitava aquella escena també amb calma. L'arrier li estalvià un llarg interrogatori i pels soterrats silencis

comprengué que no passava el millor moment de la vida. Quan comprovà que la fúria fluïxjava el soltà. El xic, plora que plora, quedà absort i no es mogué un pam. Sofonies, indolent, amuntonà d'un puntelló el cavalló desfet, l'altre girà, el guaità i li sostingué la mirada. Li va paréixer un fill de lluna incomplet ni que sí, ni que no.

—Si ton germà era albí com tu m'estranya que no hàgeu mort els dos abans. Eres un fantasma, un estigma dels collonuts. La gent té por de vosaltres perquè creu que doneu mala sort. Redeu! M'han dut a este món perquè veja de tot. Ningú hauria soterrat el teu germà com has fet tu. Potser has fet bé.

L'haca mostrava aflicció com si entenguera el que ocorria i s'instal·là a prop del vell, que tornava el collar de granisses al pit. La Franceseta se'l mirà atent, esperant una ordre. El jove s'encaputxà de nou i es feu un embalum oscil·lant avant i arriere retornant a la sonsònia.

—Agenolla't tu, haca, que jo soc coix —digué l'arrier en to d'autoritat i rebaixant la tragèdia que dominava l'indret. Es posà d'esquena—. T'ha reconegut el monjo?

—No l'entenc.

—Sap que ets blanquí? Ho ha vist ell? Et pot reconéixer com un fantasma? Respon!

—No. I no soc albí, ni blanquí ni fantasma —contestà enèrgic, tant, que la plorera desaparegué un instant.

—Ja tens sort. Donarà part, però sense traure l'aigua clara. Només podrà dir que la malifeta l'ha perpetrada un brivall encaputxat.

L'animal va fer voleiar la crinera i després d'esbufegar posà la peüngla en terra per a, en acabant, oferir una reverència llarga a la sepultura. El coix li pujà al llom. L'haca mantingué la reverència llargament fins que el rauc com de granota originat galtes endins per Sofonies la convidà a retirar-se.

—Pobre xicot. No sap ni resar. Que desemparat... Bé! I dius que ni fill de la lluna, ni blanquí del tot! Esclau d'algun lloc d'on escapes, segur que sí! —llançà el vell a l'aire perquè el sentira.

D'allà estant escopí a la mort en aquella tomba en terra de ningú. Ho feia sempre. Ho feia sempre amb els enemics morts, ho feia sempre amb els amics abatuts, potser, arran d'això, en la ment li revifaren mil històries viscudes. Al capdavant, va verbalitzar un «hòstia puta». Maniobrà el cavall girant-lo cap al camí. Com va poder, projectà la veu: «Accepta-ho. En el futur no tornaràs a ser qui eres». Ho va expressar com si conéixer una persona en un soterrar canviara la vida. Tornà a on començà l'avalot. Del monjo ja no hi havia senyal. Avià carro i haca i amb tot enllestí escopí novament. S'acostaven traginers de neu amb ases. Cap dels nouvinguts demanaria raons de l'episodi ni de la plantada de creu en fossar anònim. Lloma enllà roman la creu furtada; l'estampa l'amerà: el lament d'un esclau en fugida i albí.

A Sofonies Sansano Maïques l'acompanyava una gallina pone-dora que no ponía ni arribaria a pondre ous mai; era una convidada sèma que havia de mirar de biaix els humans perquè un dia cauria en un perol de coure. El seu amo sabia que no era deformació externa ni grotesca. Esperava vendre-la perquè no cloquejava, no, la gallina donava la benvinguda matinera amb cant de pollastre. L'au mancava del que li corresponia com a gallina. La no gallina en cos de gallina a la primera llum, quan la son atacava severament, despertava l'arrier. Una gran virtut per si de cas s'endormiscava alguna vegada. Ell pensava que la millor barata seria amb un teatre ambulant.

Així com a l'anada Sofonies enfilava el camí curt, per a la baixada de la neu triava el llarg, perfectament aplanat i transitable. A pas viu de cavalleria els pans de gel no es trencaven. Quan pujava de buit triava Rafelguaraf, el port del Sapo i la Torre d'en Lloris, indrets per on la Franceseta descansava. Després enfilava el camí de Bixquert, viratges encadenats i creuava el senyoriu de Bellvís, passava les alqueries de Bellús, Guadasséquies, Sant Pere d'Albaida, Benissuera i, després, la baronia de Bèlgida amb els llogarets d'Alfarrasí, Montaverner i, finalment, Atzeneta perquè era millor camí d'entrada a l'ombriu del Benicadell, zona on finalment carregava la neu. A la tornada, la baixada fins a Bixquert era la mateixa, però Sofonies es desviava per Xàtiva, que ja és camí reial. Normalment, feia tres viatges de neu a Carcaixent per un a Alzira. Al març traginava unes huit arroves de neu. Els mesos següents

les comandes pujaven cap a la vintena d'arroves de mitjana. Era el fort de l'estiu, les càrregues quasi embotien la caixa del carro, però no podia fer mai càrrega completa perquè els pans de gel es trencaven pels camins tortuosos de la serra.

És el cas que amo i haca arribaren al punt de carregar abans que caiguera la nit. No en tots els casos coincidia l'emplaçament de la nevera i la zona de càrrega. I la nevera de Carcaixent n'era una d'aquelles. La senda de ferradura que connectava els dos emplaçaments, també unia dues neveres més en arrendament: la de Don Miguel i la de la Lloma. Dita senda era prou llarga perquè es perdera el crit del traginer quan anunciava l'arribada, crit prescindible si es té en compte que els nevaters de Carcaixent, a la primavera, preparaven càrrecs curts i tenien els pans de gel a punt. Si la comanda mereixia més d'un viatge entre nevera i punt de càrrega, canviaven les presses. Al punt de càrrega només cabia una carreta i sempre tenia preferència Sofonies; venia de més lluny i tornava més lluny. En aquell ombriu de la serra on s'havien obert distints pous de neu es carregaven nit rere nit pans de gel a manta. Els altres arriars carregaven en ase i havien intentat protestar per la prioritat de Sofonies que ho feia amb carro, però no havien aconseguit res de res.

El negoci de la neu era puixant, produïa bastant excitació i calfava moltes ments; més que res les que guaitaven negoci a la vista. Pareixia una nova febra de l'or; qui la treballava l'entenia com una febra *gelada*.

La majoria dels nevaters preferien fer-se carregadors i acostar pans de gel al punt de càrrega a peu o en burreta abans que tallar amb la serra la neu premsada. Tallar neu eren paraules majors. La gent en fugia. Si se't trencava un pa de gel, l'encarregat, que era inflexible, intentava mil càbales per descomptar-lo del sou. Pocs tenien prou experiència, l'ofici era nou.

Carregada la neu, l'encarregat feia de taulatger² i plasmava les arroves en els fulls d'anotar. A Sofonies ja l'havien carregat i ara venia el seu moment especial, el de la transformació en carreter. Maniós i sense badar boca, deixava de parlar i se separava de tots. Començava el seu ritual uns metres arrere. Li semblava un quefer indefugible perquè «tot, tot» estiguera en condicions. Eren uns cinc minuts que estalviaven sorpreses; com ara un sotrac o una picada d'un moscalló a l'haca que afectaria la càrrega. El tragner frenava la descansa, assegurava la galga i acaronava la Franceseta. Feia tres voltes a la dreta i ho inspeccionava. Amb posterioritat, desfeia els cercles tres vegades i repassava el pallús que aïllava el gel de la calor. Ho tapava amb el guardapols. Mamprenia la tornada.

Emboscats en la solitud del viatge, esdevenia persona de parla curta, però, en canvi, demostrava destresa emetent sons, tota la gamma de sons d'arrier. Quan xisclava aire entre llengua i dents, parava l'haca, l'endrecava o l'aquietava. Els sons contenien efectivitat. Quan la fita del terme quedava superada desfeia la callada i cridava: «Terme nou!». Era el final de la mania.

Descendia del prolífic productor de neu que és el Benicadell.

Així sonà només passar el molló que indicava el final del senyoriu de Bellús i el principi del de Xàtiva. Així ho escoltà el jove albí que, amagat en la foscor i entre restolls, s'uní a distància al carro. Sofonies maniobrà per a deixar passar un carro amb collita de ségol i herba que s'acostava ocupant les tres quartes parts del camí.

—Ja m'explicaràs, quan et vinga de gust, per què vas seguint-me —soltà Sofonies quan la filera dels xiprers del camí es feu menys atapeïda, i demostrà que s'adonava de la presència humana. El pes de la neu al carro quedà palés principalment en

2. Encarregat d'una taula de canvis o de cobraments.

les camallades més curtes de l'haca i en la tensió que mostraven els músculs en el camí pla.

Dimecres, arribava a hora perfecta. Tocava descarregar a Alzira. Altres carros s'acostaven a comerciar al mercat i arribaven abans que ell. El fràgil càrrec de gel trobava el camí descongestionat i no havia patit destorbs. Dos xicots l'esperaven; estaven encarregats de descarregar gel i guardar-lo en condicions. A punt dels últims pans de neu arribà el metge Salom, tan ben vestit, que hom entenia per què tardava tant a acudir als llocs. La fama d'ensenyorit la passejava per Alzira sempre que podia i allò el mantenia ocupat des de la primera hora del dia. Malgrat ser carcaixentí, els alzirenys se l'afillaren, havia guanyat prestigi dia a dia de tan bones mans que tenia per a la cirurgia.

Els joves netejaven el carro del pallús. Plegaven el guardapols ben doblegat i el tornaven a Sofonies, que ja havia cobrat del metge i havia rebut el següent encàrrec: només un viatge de neu, perquè Salom havia prescindit de brosses de la serra de Mariola i de sal de mina de Manuel; li'n quedaven existències.